

Notitie : Natuurtoets Tamarinde, Leersum

Locatie : Scherpenzeelseweg, Leersum (gemeente Utrechtse Heuvelrug)
Datum : 1 november 2013 en 01 december 2015
Projectnummer : 211x04682
Opgesteld door : Rob van Dijk / Eveline Kramer

Voorliggend verslag is opgesteld ten behoeve van het bestemmingsplan “Tamarinde” opgesteld door BRO met rapportnummer 211x04682.

Bij ruimtelijke planvorming is een toetsing aan de natuurwetgeving verplicht. Door middel van een verkennend flora- en faunaonderzoek is een beoordeling gemaakt van de effecten die het plan zal hebben op beschermde natuurwaarden. Hierdoor wordt duidelijk of het plan in overeenstemming is met de natuurwetgeving.

Natuurbescherming in Nederland

De bescherming van de natuur is in Nederland vastgelegd in respectievelijk de Natuurbeschermingswet (NB-wet) en de Flora- en faunawet (FF-wet). Deze wetten vormen een uitwerking van de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn. Daarnaast vindt beleidsmatige gebiedsbescherming plaats door middel van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), die is geïntroduceerd in het ‘Natuurbeleidsplan’ (1990) van het Rijk en op provinciaal niveau in de Ruimtelijke Verordening Gelderland is vastgelegd.

Natuurbeschermingswet

De Natuurbeschermingswet heeft betrekking op de Europees beschermde Natura 2000-gebieden en de Beschermde natuurmonumenten. De Vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijngebieden worden in Nederland gecombineerd als Natura 2000-gebieden aangewezen. Als er naar aanleiding van projecten, plannen en activiteiten mogelijk significante effecten optreden, dienen deze vooraf in kaart gebracht en beoordeeld te worden. Projecten, plannen en activiteiten die mogelijk een negatief effect hebben op de beschermde natuur in een Natura 2000-gebied (of Beschermde Natuurmonument) zijn vergunningsplichtig.

Provinciaal beleid

De provinciale groenstructuur bestaande uit Nationaalnetwerk Nederland (Ecologische Hoofdstructuur (EHS)) is ruimtelijk vastgelegd in de provinciale verordening ruimte. De EHS vormt een robuust netwerk van natuurgebieden, agrarische gebieden met natuurwaarden en tussenliggende verbindingszones. Dit netwerk bestaat uit bestaande natuurgebieden, nieuw aan te leggen natuur en verbindingszones tussen de gebieden. De feitelijke beleidsmatige gebiedsbescherming vindt plaats middels de uitwerking van het provinciaal beleid in de gemeentelijke bestemmingsplannen.

Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet heeft betrekking op alle in Nederland in het wild voorkomende zoogdieren, (trek)vogels, reptielen en amfibieën, op een aantal vissen, libellen en vlinders, op enkele bijzondere en min of meer zeldzame ongewervelde diersoorten (uit de groepen kevers, mieren, schelp- en schaaldieren) en op een honderdtal vaatplanten. Voor alle soorten, dus ook voor de soorten die zijn vrijgesteld van de ontheffingsplicht, geldt wel een zogenaamde 'algemene zorgplicht' (art. 2 Flora- en faunawet). Deze zorgplicht houdt in dat de initiatiefnemer passende maatregelen neemt om schade aanwezige soorten te voorkomen of zoveel mogelijk te beperken. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om het niet veront-rusten of verstoren in de kwetsbare perioden zoals de winterslaap, de voortplantingstijd en de periode van afhankelijkheid van de jongen. De zorgplicht geldt altijd en voor alle planten en dieren, of ze beschermd zijn of niet, en in het geval dat ze beschermd zijn ook als er ontheffing of vrijstelling is verleend.

Bij ruimtelijke ontwikkelingen moet naast de zorgplicht ook rekening gehouden worden met de juridisch zwaarder beschermde soorten uit 'tabel 2', de bijlage 1 soorten van het besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten, de soorten uit Bijlage IV van de Habitatrichtlijn (tezamen tabel 3) en met alle vogels. Van deze laatste groep is een lijst opgesteld met vogelsoorten waarvan de nesten jaarrond beschermd zijn en een lijst met vogels waarbij inventarisatie gewenst is. Komen soorten van de hierboven genoemde beschermingsregimes voor dan is de eerste vraag of de voorgenomen activiteit effecten heeft op de beschermde soorten. Treden er effecten op dan dient er gekeken te worden of er passende maatregelen getroffen kunnen worden om de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats te garanderen.

Werkwijze natuurtoets

In de natuurtoets zijn de gevolgen van de ruimtelijke ingreep afgezet tegen de aanwezige natuurwaarden vanuit de Flora- en faunawet, Natuurbeschermingswet en planologisch beschermde natuurwaarden. Deze werkwijze vloeit voort uit de 'Wijziging beoordeling ontheffing Flora- en faunawet bij ruimtelijke ingrepen' van de Dienst Regelingen van september 2009 en de stroomschema's opgesteld door de Dienst Regelingen van augustus 2013.

Om een beeld te krijgen van de natuurwaarden is op 17 oktober 2013 door een ecooloog van BRO¹ een verkennend veldbezoek gebracht aan het plangebied. Ecotopen in het plangebied en de directe omgeving (o.a. het bos ten noorden van het plangebied) zijn in beeld gebracht. Mogelijke verblijfplaatsen en sporen van dieren zijn onderzocht. Naast een veldbezoek is er een bronnenonderzoek gedaan. Voor dit bronnenonderzoek is gebruik gemaakt van vrij beschikbare gegevens, zoals provinciale natuurgegevens en algemene verspreidingsatlassen. Aan de hand van het uitgevoerde onderzoek is vervolgens een inschatting gemaakt van de effecten van de ruimtelijke ontwikkeling op beschermde natuurwaarden.

¹ BRO is lid van het Netwerk Groene Bureaus (NGB). Het NGB is de brancheorganisatie voor groene adviesbureaus en heeft als doel kwaliteitsbevordering en belangenbehartiging. Onze werkzaamheden voeren wij dan ook uit volgens de door het NGB vastgestelde gedragscode (versie juni 2008, aangevuld in februari 2010). De medewerkers binnen de discipline ecologie voldoen aan de door het Ministerie van EL&I genoemde voorwaarden voor ter zake deskundigen op het gebied van ecologisch onderzoek.

Beschrijving van het plangebied

Ligging van het plangebied

Het plangebied ligt aan de noordoostzijde van de kern Leersum in de gemeente Utrechtse Heuvelrug. Het plangebied wordt aan de oostzijde begrensd door de Scherpenzeelseweg, aan de zuidzijde door een woonkavel aan de Scherpenzeelseweg, aan de westzijde door het Bosbadlaantje en aan de noordzijde door de omheining van het Bosbad Leersum. De Amersfoortcoördinaten van het midden van de locatie zijn 158,4-447,6². De ligging van het plangebied is te zien in bijgevoegde afbeelding.

Huidige situatie

Het plangebied ligt op de overgang van de kern Leersum naar de bossen van de Utrechtse Heuvelrug. Aan de noordzijde sluit het plangebied min of meer direct aan op het bosgebied. Het betreft gemengd bos met zomereik, Amerikaanse eik, berken en dennen. Aan de oostzijde wordt het plangebied van het bos gescheiden door de Scherpenzeelseweg en lintbebouwing met villa's. In het bos ten noorden van het plangebied ligt een afgegraven laagte met daarin een openluchtwembad en bijbehorende verhardingen en ligweiden. De woonwijk ten westen van het plangebied bestaat uit vrijstaande woningen met grote, boomrijke tuinen.

Het plangebied zelf bestaat uit een braakliggend terrein (hier heeft in het verleden een verzorgingstehuis gestaan) en een bosstrook aan de noord- en westzijde. Op het braakliggende terrein staat verspreid een aantal bomen. Verder bestaat het uit een ruigte- en schraallandvegetatie met diverse grassen en kruidachtige soorten.

De overgang van het open terrein naar de bosstrook wordt gevormd door een vrij steil talud. De bosstrook bestaat uit naald- en loofhout; struik- en kruidlaag zijn slechts matig ontwikkeld. In de ondergroei zijn onder meer braam en Robertskruid aangetroffen.

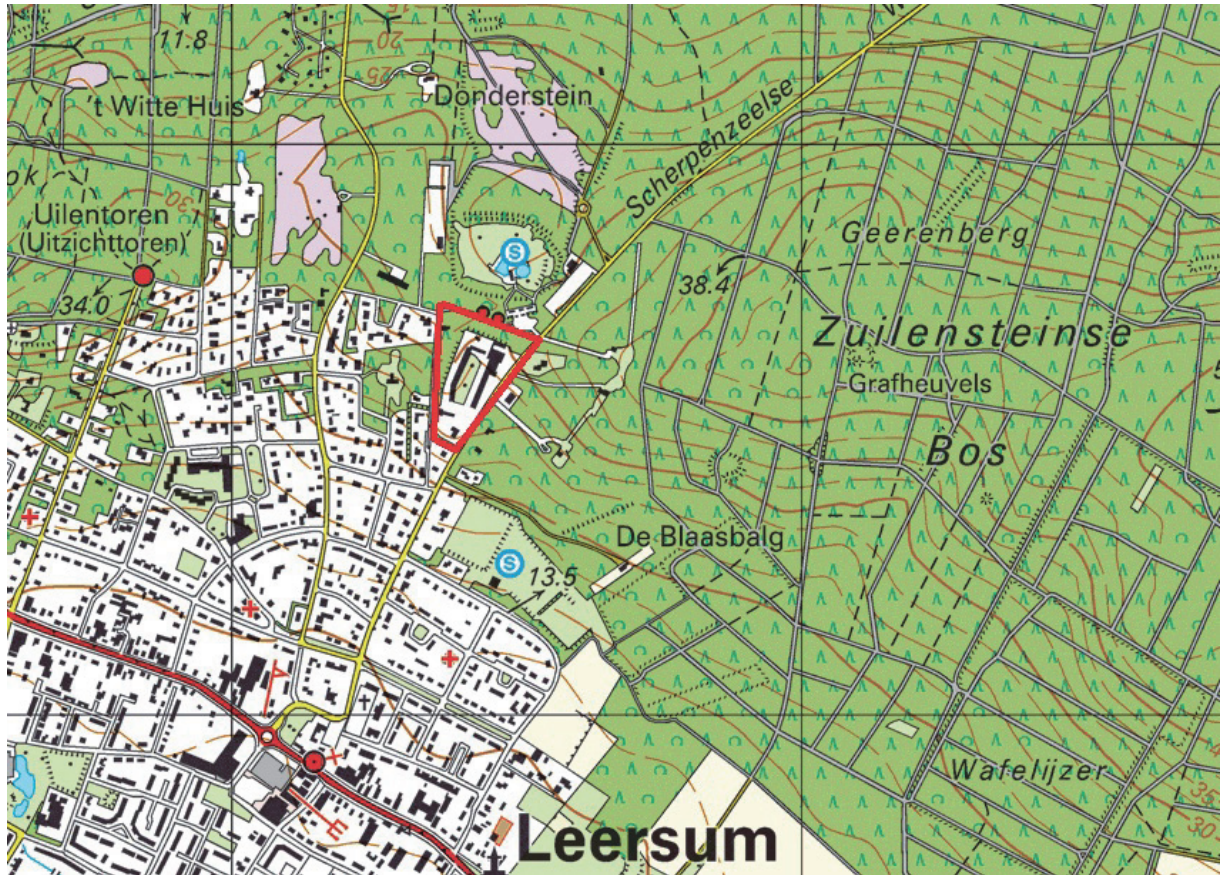
In het plangebied is één bouwwerk aanwezig, namelijk een voormalig transformatorhuisje aan de oostzijde van het plangebied. Het bouwwerk is ernstig in verval. In het plangebied is geen oppervlaktewater aanwezig. De bodem bestaat uit grof zand.

Toekomstige (geplande) situatie

De ontwikkeling voorziet in de realisatie van een woongebied met vrijstaande woningen. Voor het plan is een definitief ontwerp opgesteld, dat uitgaat van 28 woningen en een ontsluitingsstructuur met één doodlopende straat.

Voor de bouw van de woningen en de openbare veiligheid zal een aantal bomen worden gekapt. De bosstrook blijft verder gehandhaafd, maar zal wel worden verkaveld. Een deel van de woningen zal tegen het talud worden gebouwd. Hiervoor zal het talud deels worden vergraven.

² De getallen staan respectievelijk voor de x-coördinaat en de y-coördinaat van de linkerbenedenhoek van het betreffende kilometervak.

Ligging plangebied

Foto's plangebied

Toetsing Flora- en faunawet

Vaatplanten

Tijdens het veldbezoek zijn in de ruigte- en pioniervegetatie algemene plantensoorten waargenomen, zoals onder meer duizendblad, kleine ooievaarsbek, akkerdistel, middelste teunisbloem, guldenroede, hazenpootje en citroengele honingklaver. Aan de noordzijde van het terrein staat brem en gaspeldoorn; laatstgenoemde soort staat op de Rode Lijst van bedreigde plantensoorten.

De bosstrook is relatief arm aan plantensoorten. Desondanks kunnen er enkele plantensoorten in voorkomen die tijdens het veldbezoek over het hoofd zijn gezien, waaronder de beschermde brede wespenorchis. Deze soort is vrij algemeen in oudere bosbegroeiingen en valt onder beschermingsniveau 1 van de Flora- en faunawet. Voor deze categorie soorten geldt een vrijstelling van de Flora- en faunawet bij ruimtelijke ontwikkelingen. Het voorkomen van strenger beschermde plantensoorten is op basis van de aangetroffen vegetatietypen redelijkerwijs uit te sluiten.

Effectenbeoordeling

Ter plaatse van de groeiplaatsen van de gaspeldoorn zijn woonkavels voorzien. Door de ontwikkeling van het plangebied kan de plant ter plaatse verdwijnen. De Utrechtse Heuvelrug is een van de kerngebieden van de soort in Nederland. Het lokale voorkomen in en rondom Leersum is echter niet bekend. Door het verdwijnen van de groeiplaats zal de landelijke staat van instandhouding van deze soort niet in gevaar komen. Wel kan de lokale stand van instandhouding in het geding komen. Door de groeiplaatsen op te nemen in het ruimtelijk plan kan de soort ter plaatse behouden blijven.

Grondgebonden zoogdieren

In het plangebied zijn tijdens het veldbezoek sporen van reeën waargenomen. Tevens zijn enkele holen van veldmuizen waargenomen. Behalve reeën en veldmuizen zullen nog andere algemene grondgebonden zoogdieren van het terrein gebruik kunnen maken, zoals egel, mol, bosspitsmuis, huisspitsmuis, konijn, vos, bunzing, bosmuis en rosse woelmuis. Al deze soorten vallen onder beschermingsniveau 1 van de Flora- en faunawet. Voor deze categorie soorten geldt een algemene vrijstelling van de Flora- en faunawet bij ruimtelijke ontwikkelingen. Wel geldt voor deze soorten de wettelijke zorgplicht.

In de omgeving van het plangebied is het voorkomen van enkele strenger beschermde grondgebonden zoogdieren bekend, namelijk eekhoorn (beschermingsniveau 2) en das (beschermingsniveau 3). Tijdens het veldbezoek zijn geen sporen of nesten van eekhoorns aangetroffen. Eekhoornpopulaties zullen vrijwel zeker voorkomen rondom het plangebied. Het is mogelijk dat het bos aan de noordzijde van het plangebied onderdeel is van eekhoornterritoria. Het gebied zelf vormt slechts een klein onderdeel hiervan.

Van de das zijn bij telmee.nl diverse waarnemingen bekend in het buitengebied rondom Leersum. Er zijn tijdens het veldbezoek geen burchten of wissels aangetroffen in een straal van 50 meter rondom het plangebied. Alhoewel het plangebied toegankelijk is voor dassen, zal de waarde als foerageergebied laag zijn. Door de zeer voedselarme bodem ontbreekt het aan regenwormen en er zijn bovendien geen vruchtdragende heesters aanwezig.

Effectenbeoordeling

Het plangebied kan onderdeel vormen van een foerageergebied van eekhoorns. Het zal daarbij altijd onderdeel uitmaken van een groter foerageergebied. Doordat in het plan het bosrijke karakter gehandhaafd blijft, zijn negatieve effecten op eekhoorns te verwaarlozen. Eekhoorns zijn niet bijzonder verstoringsgevoelig en zullen ook in bosrijke tuinen hun voedsel kunnen vinden.

Vleermuizen

Tijdens het veldbezoek is gelet op de aanwezigheid van geschikte verblijfplaatsen van vleermuizen. Het vervallen transformatorhuisje biedt geen geschikte schuilplaatsen doordat de binnenruimte te open (lich) is en er geen mogelijkheden zijn om tussen het dak en isolatiemateriaal te kruipen. In het plangebied zijn geen voor vleermuizen geschikte holle bomen aanwezig.

Het plangebied is door het bosrijke karakter en de besloten "kamerstructuur" wel erg geschikt als foerageergebied voor vleermuizen. Het Bosbadlaantje en de beplanting langs de Scherpenzeelseweg zijn doorlopende lijnvormige structuren en zijn erg geschikt als vaste vliegrouete voor vleermuizen. In de omgeving van Leersum zijn behalve algemene soorten zoals gewone dwergvleermuis, laatvlieger en gewone grootoorvleermuis ook zeldzamere soorten te verwachten, zoals franjestaart en baardvleermuis.

Effectenbeoordeling

Aantasting van vaste rust- en verblijfplaatsen van vleermuizen is op voorhand uit te sluiten doordat deze in het plangebied ontbreken. Het plangebied kan onderdeel vormen van een foerageergebied van vleermuizen. Het zal daarbij altijd onderdeel uitmaken van een groter foerageergebied. Doordat in het plan het bosrijke karakter gehandhaafd blijft, kunnen negatieve effecten op vleermuizen voorkomen worden. Voorwaarde is daarvoor dat de bosstructuur planologisch voldoende beschermd wordt.

Vogels

Tijdens het veldbezoek zijn in het plangebied enkele vogelsoorten waargenomen die naar verwachting ook in of rondom het plangebied kunnen broeden, namelijk winterkoning, roodborst, merel, koolmees en boomklever. In het plangebied zelf zijn echter geen holle bomen waargenomen die geschikt zijn voor holenbroeders zoals mezen, boomklevers, spechten en dergelijke. Ook vaste, jaarrond beschermde nesten zoals roofvogelnesten zijn niet waargenomen tijdens het veldbezoek.

Effectenbeoordeling

Op de 'Aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten' van het Ministerie van EZ (augustus 2009) wordt onderscheid gemaakt in verschillende categorieën vogelnesten. Van de meeste vogelsoorten zijn de nesten uitsluitend beschermd wanneer deze tijdens de broed- en nestperiode in gebruik zijn. Het gaat om soorten die jaarlijks nieuwe nesten maken. Van een aantal soorten is het nest, inclusief de functionele leefomgeving, jaarrond beschermd. Dit zijn een aantal roofvogels, koloniebroeders en gebouwbewonende vogelsoorten. Tenslotte is er een categorie nesten van vogelsoorten die weliswaar vaak terugkeren naar de plaats waar zij het jaar daarvoor hebben gebroed, maar die over voldoende flexibiliteit beschikken om, als die broedplaats verloren is gegaan, zich elders te vestigen ('categorie 5-soorten'). Hieronder valt onder andere de boomklever en de koolmees. Voor deze categorie soorten is wel nodig om te onderzoeken wat de effecten op de soort zijn, en of er mogelijkheden zijn voor vervangende nestplaatsen.

Door de kap van bomen en het verwijderen van ruigten en braambegroeiingen kunnen nesten van winterkoning, roodborst, merel en evt. andere soorten verloren gaan. Deze nesten zijn volgens de Flora- en faunawet uitsluitend beschermd gedurende de periode dat deze nesten in gebruik zijn, dat wil zeggen de broed- en nestperiode. Het is in de praktijk niet mogelijk om een ontheffing te verkrijgen voor het verwijderen of verstoren van deze nesten in deze periode. Door de begroeiingen te verwijderen buiten de periode half maart-half augustus is overtreding van de Flora- en faunawet voor broedvogels met voldoende zekerheid uit te sluiten.

Reptielen

In de bos- en heidegebieden ten noorden van Leersum komen de reptielensoorten zandhagedis, levendbarende hagedis en hazelworm voor. Op basis van biotoopvoorkeur is het voorkomen van de streng beschermde hazelworm (beschermingsniveau 3) in of rondom het plangebied waarschijnlijk. De soort komt voor in bossen en bosschages, houtwallen en heideterreinen en leeft meest verborgen onder bladlagen en takkenhopen. In het plangebied zijn slechts beperkt schuilplaatsen voor deze soort aanwezig, namelijk onder enkele keien en muizenholen. Het bos direct ten noorden van het plangebied herbergt meer geschikte schuilplaatsen onder dood hout. Er zijn geen dieren of sporen ten tijde van het veldbezoek aangetroffen; dit is te wijten aan de ongunstige inventarisatieperiode en de verborgen levenswijze van deze soort. De hazelworm is dus niet aangetroffen tijdens recente inventarisaties, maar door het voorkomen in de directe omgeving en de geschiktheid van (delen van) het plangebied is het aannemelijk dat het plangebied deel uitmaakt van het verspreidingsgebied van de soort. Voor zandhagedis en levendbarende hagedis is het gebied weinig geschikt; deze soorten zijn gebonden aan heidevegetaties en structuurrijke bermen die momenteel in het plangebied niet aanwezig zijn.

Effectenbeoordeling

Door de ontwikkeling van het plangebied tot woongebied kan leefgebied van de hazelworm verloren gaan. De soort zal verspreid in de omgeving kunnen voorkomen. Het hele omliggende bos- en natuurgebied vormt potentieel leefgebied van de soort. Op populatieniveau zal in het geheel geen wezenlijk negatief effect op de hazelworm optreden. Het behoud van deze soort is door de aanwezigheid van de beschermde natuurgebied Utrechtse Heuvelrug mede gewaarborgd. Wezenlijke effecten op individueel niveau worden niet verwacht doordat er in het gebied nauwelijks geschikte voortplantings- of overwinteringsplaatsen aanwezig zijn.

Bij de ruimtelijke ontwikkeling dient daarom rekening gehouden te worden met het verwachte voorkomen van de hazelworm. Het plangebied is ongeveer 18.400 m², dat betekent dat bij ontwikkeling van het plangebied een significante ingreep in het leefgebied van de Hazelworm aan de orde kan zijn. De soort zal verspreid in de omgeving kunnen voorkomen. Het hele omliggende bos- en natuurgebied vormt potentieel leefgebied van de soort. Op populatieniveau zal in het geheel geen wezenlijk negatief effect op de Hazelworm optreden. Het behoud van deze soort is door de aanwezigheid van de beschermde natuurgebied Utrechtse Heuvelrug mede gewaarborgd. Op individueel niveau kunnen effecten worden beperkt door de meest waarschijnlijke verblijfplaatsen aan de randen (m.n. de noord- en westrand) van het terrein niet te bebouwen. Wanneer het plangebied in de nieuwe situatie (met name de bosstrook) behouden blijft als leefgebied voor de hazelworm, kan overtreding van de Flora- en faunawet worden voorkomen. Voorwaarde is daarvoor dat er gerichte maatregelen worden opgenomen in het ruimtelijk plan en dat deze maatregelen privaot- of publiekrechtelijk geborgd zijn.

Vissen en amfibieën

In het plangebied zelf zijn geen permanente wateren aanwezig. De aanwezigheid van vissen of voortplantingsplaatsen van amfibieën in het plangebied is daarmee op voorhand uit te sluiten. In het plangebied kunnen algemene amfibieën worden aangetroffen die zich verder van het water begeven, zoals bruine kikker en gewone pad (beschermingsniveau 1). Voor deze soorten geldt een algemene vrijstelling van de Flora- en faunawet bij ruimtelijke ontwikkelingen. Het voorkomen van strenger beschermde amfibieën en reptielen is op basis van habitatvoorkeur en algemene verspreidingsgegevens redelijkerwijs uit te sluiten.

Beschermde ongewervelde diersoorten

Tijdens het veldbezoek zijn aan de bosrand enkele algemene dagvlinders waargenomen, zoals het bont zandoogje. Het plangebied is door de schrale, bloemrijke vegetatie en de aanwezige gradiënten (open-besloten, hoog-laag) interessant voor insecten.

Het voorkomen van beschermde ongewervelde soorten is op basis van habitatvoorkeur en verspreidingsgegevens echter met voldoende zekerheid uit te sluiten. Dergelijke soorten stellen zeer specifieke eisen aan hun leefomgeving, waaraan het plangebied niet voldoet.

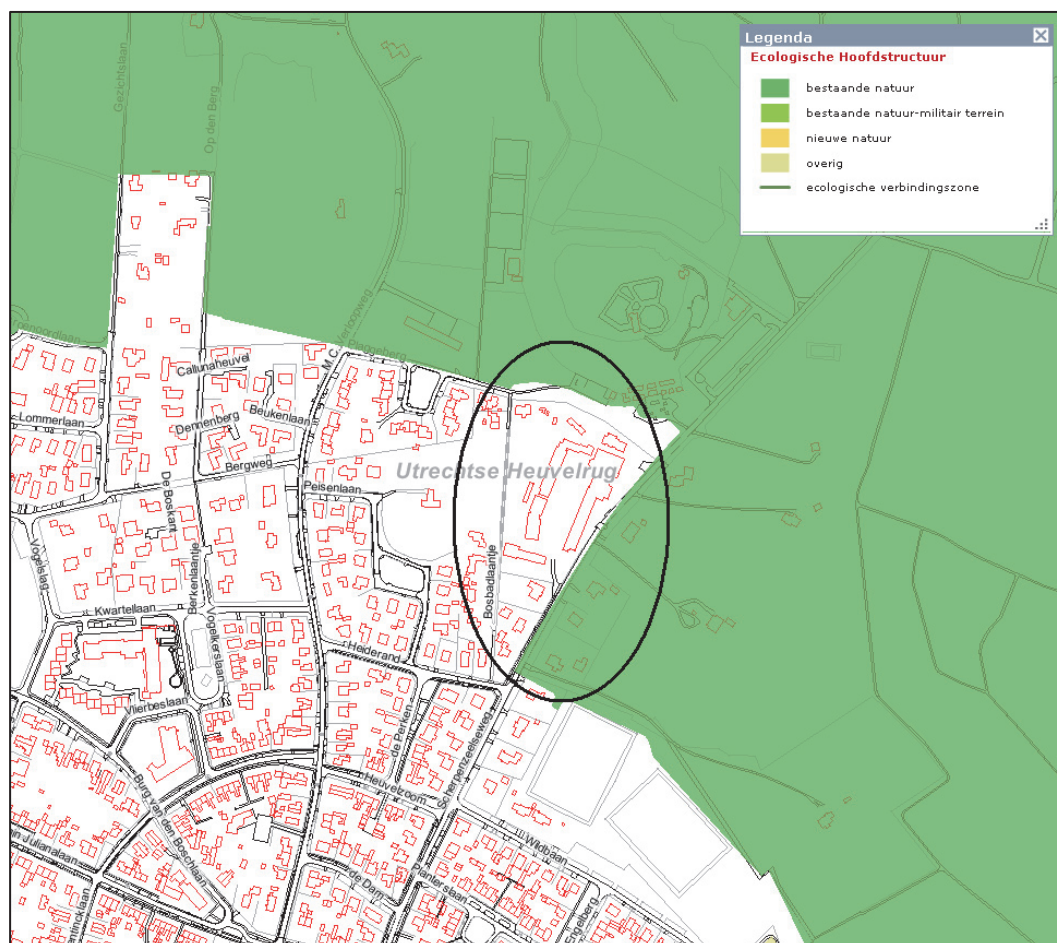
Toetsing Natuurbeschermingswet

Figuur 3: Afstand van het beschermde Natura 2000-gebied "Kolland & Overbroek", de planlocatie aan de Scherpenzeelseweg 41 in Leersum is met een rode cirkel globaal aangegeven,

Het plangebied ligt buiten de invloedssfeer van door de Natuurbeschermingswet beschermde gebieden. Fysieke aantasting van beschermde gebieden is dan ook uitgesloten. Het dichtstbijzijnde wettelijk beschermde gebied, het Natura 2000-gebied 'Kolland & Overlangbroek', ligt op ongeveer 1,75 km afstand van het plangebied (Figuur). De planlocatie wordt o.a. de bebouwing van het centrum van Leersum gescheiden van het Natura 2000-gebied. Effecten van de voorgenomen ruimtelijk ontwikkeling over deze afstand op beschermde gebieden zijn daarom redelijkerwijs uit te sluiten. Vanuit het plan hoeft daarom geen rekening gehouden te worden met wettelijke gebiedsbescherming.

Toetsing provinciaal natuurbeleid

Figuur 4: Uitsnede "Interactieve Kaart EHS" van Provincie Utrecht; het plangebied is hierin met een zwarte cirkel globaal aangegeven.

Het projectgebied valt niet binnen de door de Provincie Utrecht aangewezen natuurgebieden van de Ecologische Hoofdstructuur (zie figuur) en de EHS heeft in Utrecht geen externe werking. Er is geen sprake van topgebieden of subtopgebieden (artikel 4.11a PRV), waardoor geen bescherming van de waterhuishouding geldt.

Conclusie en advies

Behoud groeiplaatsen van de gaspeldoorn

Door de ontwikkeling van het plangebied kunnen groeiplaatsen van de gaspeldoorn (Rode Lijst) verdwijnen. Het is aan te bevelen om deze groeiplaatsen op te nemen in het ruimtelijk plan, zodat de soort ter plaatse behouden blijven. Hiervoor zullen enkele beschermingsmaatregelen moeten worden opgesteld.

Behoud leefgebied van de hazelworm

Door de ontwikkeling van het plangebied tot woongebied kan leefgebied van de hazelworm verloren gaan. Wanneer het plangebied in de nieuwe situatie (met name de bosstrook) behouden blijft als leefgebied voor de hazelworm, kan overtreding van de Flora- en faunawet worden voorkomen. Voorwaarde is daarvoor dat er gerichte maatregelen worden opgenomen in het ruimtelijk plan en dat deze maatregelen privaot- of publiekrechtelijk geborgd zijn.

Rekening houden met broedvogels

Door de kap van bomen en het verwijderen van ruigten en braambegroeiingen kunnen nesten van winterkoning, roodborst, merel en evt. andere soorten verloren gaan. Door de begroeiingen te verwijderen buiten de periode half maart-half augustus is overtreding van de Flora- en faunawet voor broedvogels met voldoende zekerheid uit te sluiten.